

Kivik 2009-07-10

Till Länsrätten i Skåne län

Överklagande

av Länsstyrelsen i Skåne län beslut 2009-06-22, Dnr 403-78590-08, 403-82084-08.

Klagande

Kivik Art Centre
c/o Mellby 57:3
277 35 Kivik

Yrkande

Undanröjande av Länsstyrelsens ovannämnda beslut och fastställande av Myndighetsnämndens i Simrishamns kommun beslut 2008-9-22, Dnr 2008/14 § 244.

Grunder

Länsstyrelsens bedömning att de objekt som visas på Kivik Art Centre vid Lillasten, fastigheten Svinaberga 14:4 skall anses vara byggnader och därmed bygglovspliktiga vilar på en felaktig verklighetsbeskrivning.

Objekten som åsyftas är konstverk – konstnärliga installationer och skulpturer. Upphovsmännen är internationellt verksamma konstnärer vars verkshöjd ingen kan ifrågasätta. Objekten har som brukligt i konstsammanhang titlar. I det följande kommer dessa att användas i stället för de benämningar Länsstyrelsen givit verken.

De objekt Länsstyrelsen kallar ”av Kivik Art Centre benämnda paviljongerna (hädanefter kallade Paviljongerna)” och anger vara nio stycken är i verkligheten fem till antal. De är skapade i ett samarbete mellan de norska arkitekterna Snøhetta och den norske fotografen Tom Sandberg. Hela installationen kallas ”Perceptuell displacements” och är en serie undersökningar av sambandet mellan fotografi, arkitektur och landskap. De fem paviljongerna består av ”The Mothership” med fyra satelliter: två stycken ”View-finders” och två ”Photoboxes”.

I detta sammanhang bör påpekas att begreppet ”Paviljong” i sin konstkontext har andra konnotationer än i vanligt svenskt språkbruk. En paviljong är som designuttryck ofta benämning på experimentellt inriktad arkitektur med stor frihet att utveckla det arkitektoniska formspråket. Inspirerande förebild är till exempel Mies van der Rohes paviljong till världsutställningen i Barcelona 1929. Varje sommar ger Serpentine Gallery i London uppdrag till uppmärksammade arkitekter att skapa en paviljong i parken. Inom bildkonsten har paviljongskonceptet upptagits och utvecklats för att i dag vara ett viktigt skulpturuttryck. Som exempel på detta kan nämnas Mary Hiss (Perimeters/Pavilions/ Decoys, Long Island, New York 1978) och Dan Graham (Two Different Anamorphic Surfaces. A New Two Way Mirror Pavilion, uppförd i Wanås Park år 2000).

Snøhetta/Sandbergs två *View-finders* är kuber med två sidor öppna. De är gjutna i betong med måtten 240x240x240 cm. Båda är placerade i ett öppet landskap i siktlinje mot ett naturmotiv konstnärerna velat framhäva. Visuellt ger de båda objekten intryck av bildram. Det utsnitt man ser genom ramen förvandlar landskapet till en bild av sig självt.

Snøhetta View-finder 2007

Snøhetta/Sandbergs *Photobox I och II* består också av öppna kuber. De är gjutna i samma form som de ovan nämnda *View-finders* men här är en silkscreentryckt bild laminerad mellan pansarglas och fastskruvad över en av de öppna sidorna. Silkscreentrycket är en förstoring av en av Tom Sandbergs fotografier. Det framställs som positiv bild i den ena boxen, som negativ i den andra. De båda betongelementen har ställts upp på linje mitt emot varandra i skogsmiljö. Glasen speglar den omgivande vegetationen och skapar därigenom ett mångfacetterat rum. Betongkuberna kan här närmast jämföras med ramar, som syftar till att rikta fokus på de fotografiska motiven och spegeleffekterna i glasen.

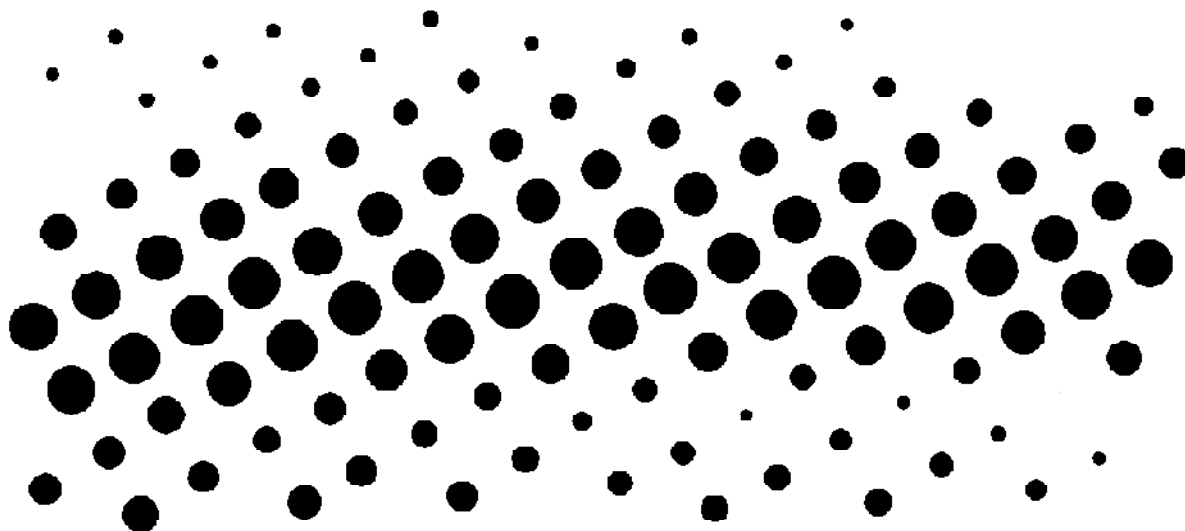

Snøhetta Photobox 2007

Länsstyrelsen vill i sin bedömning innefatta dessa öppna kuber i begreppet ”byggnad”. Länsstyrelsen anser att konstruktionerna är avsedda att vistas i och att de består av

”bottenplatta, minst två gavlar vardera samt ”tak”. Kivik Art Centre anser denna beskrivning av objekten strida mot hur man i allmänt språkbruk brukar dessa begrepp.

Snøhetta/Sandbergs *The Mothership* är ett rätblock med öppna kortsidor. Den geometriska formen har skapats genom att fem betongelement i format 500x300x240 cm (bredd x höjd x längd) sammankopplats. Betongramarna bildar tillsammans en ljuslåda. I lådans båda ändar har glasskivor applicerats. I den ena änden är glasskivorna rörliga och ger därigenom betraktaren inträde i ett ljusfyllt rum. I lådans tak har ett system av cirkulära hål i olika storlekar borrats för att på lådans långsida ge upphov till ett rörligt ljusspel.

Snøhetta Plan för borrhålens placering i The Mothership

På motsatt sida är fäst ett fotografiskt verk av Tom Sandberg. Förra utställningssäsongen (2008) intog skulptören Antony Gormley ”The Mothership” med sin installation ”Standing Matter”, en figuration av gjutna järnklot skapad för att kommunicera med de cirkulära hålen i Snøhettas verk. Det gemensamma konstverk som uppkom i detta möte har nu förvärvats av Lillehammers Konstmuseum och skall till hösten flyttas dit för att där finna sin permanenta placering. The Mothership (som Länsstyrelsen missförstått och påstår finns i fem exemplar på området) är ett verk skapat i ett renodlat minimalistisk formspråk och finns endast i ett unikt exemplar. Dess placering markerar en skulptural avsikt: detta rum skjuter ut från skogsgläntan in mot den ljusa ängsmarken.

Snøhetta The mothership 2007

Vad gäller 2008 års installation vill Kivik Art Centre gärna påpeka en rad felaktigheter i Länsstyrelsens beskrivning av objektet. Länsstyrelsen väljer att benämna verket ”Tornet” i enlighet med Lundells beskrivning. I yttrande 2008-12-02 till Länsstyrelsens rättssektion i frågan har Kivik Art Centre påpekat felaktigheten i att beteckna skulpturen vid detta namn. Vissa avsnitt av följande beskrivning är därför till en del upprepning.

Skulpturens namn är "Architecture for subjective experience" och är skapad i ett samarbete mellan David Chipperfield och Antony Gormley. Verket består av tre geometriska kroppar i betong som fogats till varandra. Alla har samma rymdmått, 100 m³. ”Tornet” är en del i en triad där alla delar har lika värde.

På ett kubiskt fundament är ett vertikalt och ett horisontalt rätblock anbringade. De två riktningarnas rörelse balanserar varandra i en dynamisk jämvikt. Det liggande rätblocket är öppet både i en kortsida och i en långsida. Länsstyrelsens påstående att ”varje del av konstruktionen är avsedd att vistas i och består av bottenplatta, minst två gavlar samt tak” är helt oriktigt. Att använda begreppet ”gavel” i samband med de geometriska grundformerna kub och rätblock är missvisande. Enligt nationalencyklopedin är gavel en ”benämning på en byggnads kortsida (gavelsida), framför allt om denna krönes av en av takfallen begränsad form, vanligen triangulär, som är gavel i dess egentliga mening”. Fel blir det också i beskrivningen av det vertikalt hängande smala rätblocket benämnt ”tornet”. Det saknar tak. Inte heller är det korrekt att konstruktionen är gjord för att vistas i. Verbet ”vistas” måste beteckna en tidsperiod längre än 7-10 minuter. Det är den tidsperiod som varje besökare använder för att genomkorsa skulpturens inre. Ett villkor är nämligen att endast en person åt gången får tillträde. Guide uppehåller sig alltid vid skulpturen under utställningens öppethållande, berättar om konstverket och ordnar kö för intresserad publik. Utanför utställningens öppettider är porten in i skulpturen blockerad.

Chipperfield/Gormley Architecture for subjective experience 2008

Länsstyrelsen citerar fritt ur texten på Kivik Art Centres hemsida och påstår att det är stiftelsens egen beskrivning. Det är en försåtlig teknik som genom att utelämna viktiga passager kan ge en annan innebörd än den ursprungligt avsedda. Länsstyrelsen klipper samman två meningar från olika avsnitt, vänder på ordningsföljden. Utlämnar ord ur meningen. På hemsidan står t ex ” Skulpturen associerar slutligen också till platsens historia som militär anläggning, med sin karaktär av skyddsrum och torn för spaning”. I ett senare

avsnitt om det tekniska framställningssättet beskrivs karaktären som ett ”blockhus” i betong. När länsstyrelsen fogar samman dessa meningar till en sats försvinner det metaforiska anslaget och de målande liknelserna ut ur texten. Det är inte längre något som ”associerar till” utan karaktären är skyddsrum och torn för spaning.

Att man ska vara ensam under upptäcktsfärden genom de olika rumsliga konstruktionerna är förutsättningen för att sambandet och spänningen mellan konstarnas skulptur och arkitektur ska uppfattas. Verket ligger i gränslandet däremellan och verkets titel pekar på detta. Arkitektur = formspråk utformat för att man ska kunna orientera sig i det gemensamma rummet, något att nyttja kollektivt. I detta verk är emellertid språkformen transformerad till ett rent skulpturalt uttryck = plastiska metaforer för individuell upplevelse. När Antony Gormley blev bekant med stridigheterna kring sitt konstverk gav han verket en ny titel för att förtydliga sina avsikter: *En skulptur för den subjektiva upplevelsen av arkitektur*. Skulpturens syfte är inte ”plats för vistelse” utan att bjuda betraktaren på en konstupplevelse vid förflyttningen ensam genom konstverket.

Gormley/Chipperfields skulptur är ett platsspecifikt konstverk. Det innebär att konstnärerna valt platsen för skulpturens uppförande, utgått ifrån platsens förutsättningar och avpassat formgivningen efter vad landskapsrummet erfordrar. Verkets storlek är noga utprovad för att smälta in i miljön och samtidigt kontrastera mot den omgivande trädningen. Kivik Art Centre har av Länsstyrelsens miljöavdelning sökt och erhållit ett tidsbegränsat tillstånd för utplaceringen eftersom området har ett förordnande om landskapsbildsskydd.

Länsstyrelsen refererar i sitt beslut till förarbeten till PBL där det anges att begreppet ”byggnad” inte ansetts behöva definieras i lagen. I PBL bör man kunna anknyta till dagens praxis när det gäller tolkningen av vad som är byggnad. I förarbetena ges många exempel. I den katalog av rättsfall som behandlas finns inga exempel där skulptur och konstnärliga installationer är involverade. Förklaringen kan vara att detta fält ligger utanför PBL:s domäner. Praxis har annars sträckt sig ganska långt – det belyses i rättsfall där svårigheter kan föreligga vid en begreppsbestämning. Det gäller till exempel 1) små och enkla, 2) lätt flyttbara och 3) speciella konstruktioner som i vissa fall ansetts vara byggnader.

Ser man närmare på dessa exempel framkommer emellertid att vid varje rättsfall diskuteras de olika konstruktionerna i sitt sammanhang med utredning av syfte, praktisk funktion och nytta. Vad som bedöms vara byggnad klarläggs i ljuset av dessa kriterier. Och det måste vara det enda rimliga. För övrigt ansluter man sig härmed till klassisk arkitekturteori. Redan den romerske arkitekturteoretikern Vitruvius definierade sin konst som en förening av tre begrepp: Nytt, Hållfasthet och Skönhet.

Med begreppet ”nytta” avses det praktiskt användbara, det som ger skydd och säkerhet. När dessa uppenbara syften saknas i konstruktionsarbetet, när något framställs bara för formens egen skull och skönheten, eller när uttryckskraften är huvudsaken, då är man inne på Konstens område. Syftet med framställningen är den estetiska upplevelsen. Antony Gormley höll ett tal till konstpubliken på vernissagen sommaren 2008. Han tackade då Kivik Art Centre för att han fått möjlighet att utforma en storskalig konstruktion som var ”totally useless”. Med detta uttalande uttryckte han samma tanke som Immanuel Kant formulerade i sin definition av den estetiska upplevelsen: det intresselösa betraktandet.

Länsstyrelsen skriver ”Myndighetsnämnden hänvisar i sitt beslut till installationernas användningssätt och en omfattande praxis på området” men bemöter inte argumentet att syftet

måste vara ett viktigt bedömningskriterium. Länsstyrelsen vill ändå mena att ”oavsett att konstruktionerna benämns som konstverk kan benämningen inte anses frånta installationerna deras karaktär av byggnader”. När man läser denna mening befarar man ett missförstånd av Kivik Art Centres avsikter – och avsaknad av insikt om samtida bildkonst och dess formspråk. Finns det någon skillnad mellan konstverk och konstruktioner som är benämnda konstverk? Är det som bara benämns som konst något som inte är riktigt trovärdigt? Handlar det om vilka föreställningar begreppen framkallar: Är ”skulptur” en gubbe i brons, medan ”byggnad” är lika med släta ytor, skarpa vinklar? Är geometriska grundformer lättare att omfatta om ytorna ges beteckningar som golv, tak och väggar? Att bortse från syftet med de konstruktioner som är under bedömning och istället avgöra frågan utifrån godtyckliga konventioner om utseendet, dess ”karaktär av byggnader” ger en högst rättsosäker grund.

Under de senaste fem decennierna har konsten utvidgat fältet för sina undersökningar. Genom att bryta sönder genrebarriärerna har nya uttrycksmöjligheter erövrats. Samarbeten mellan konstnärer från olika discipliner har berikat språket. Gränslandet mellan skulptur och arkitektur har stor utvecklingspotential.

Därför är detta mål av yttersta vikt. Att konstverk skulle avkrävas bygglovshandlingar vore ett katastrofalt framtidsscenario. De konstnärer som Kivik Art samarbetar med och alla andra i landet skulle uppfatta en granskning i myndighetsnämnd som ett intrång i den konstnärliga integriteten och en oacceptabel förhandscensur.

Kivik som ovan

Kivik Art Centre

genom Gert Aspelin